

**MEDYA OKURYAZARLIĞI PERSPEKTİFİNDEN TARAFTAR
DAVRANIŞLARININ İNCELENMESİ¹****Kadir YILDIZ²****Özge ADA³****Ercan POLAT⁴****Yavuz YILDIZ⁵****ÖZ**

Bu araştırma, taraftarların medya okuryazarlık düzeyleri perspektifinden taraftar davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Bu araştırma betimsel ve ilişkisel tarama modelinde yapılandırılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2016-2017 Türkiye 1. liginde mücadele eden toplam 300 (47 Kadın 253 erkek) Manisaspur taraftarından oluşmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Korkmaz ve Yeşil (2011) tarafından geliştirilen "Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği" ile Koçer (2012) tarafından "Taraftarların Tutum ve Davranışlarını Belirleme ölçeği" kullanılmıştır. Verilerin istatistiksel analizlerinde parametrik dağılım gösteren veriler için One way Anova, nonparametrik veriler için ise Mann Whitney U test ve Kruskall Wallis H testi uygulanmıştır. Ayrıca ilişkisel tarama için Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Elde edilen veriler neticesinde Medya ve Televizyon okuryazarlık düzeyleri alt boyutlarından okuryazarlık ve bağımlılık ile taraftarların tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik alt boyutlardan şiddet ve saldırganlık eğilimi, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörler arasında anlamlı ilişkilerin ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Okuryazarlık düzeyi alt boyutunun, şiddet ve saldırganlık ile takım yenilgisinin kişiye etkileri alt boyutları arasında negatif ilişki bulunmuştur. Sonuç olarak taraftarların olumlu davranış içerisinde bulunmalarında sporcu ve taraftarların şiddet ve saldırganlıkla ilgili tutumlarının yanı sıra medya okuryazarlık algılarının da önemli bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlar, sporla ilgili görüntüleme ve tartışmanın, tutum,

---

¹Bu çalışma, 21-23 Mayıs 2017 tarihlerinde Bursa'da yapılan 4. Uluslararası Balkan Spor Bilimleri Kongresinde "sözel sunum" olarak sunulmuştur.

²Dr. Öğr. Üyesi Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, kadir.yildiz@cbu.edu.tr

³Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi ozge_ada@windoslive.com

⁴Dr. Öğr. Üyesi Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, ercihanpolat@hotmail.com

⁵Doç. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi, yavyildiz@hotmail.com

değer ve davranışlarda anlam ve düşünceleri paylaşma fırsatı oluşturabileceğini göstermektedir. Bu açıdan spor kulüplerinin taraftarlarına, spor ve medya okuryazarlığı konularında farkındalık yaratmaları için imkânlar sunmaları önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Medya okuryazarlığı, şiddet, futbol, taraftar davranışları, spor

AN ANALYSIS OF FOOTBALL FAN BEHAVIOR FROM THE PERSPECTIVE OF MEDIA LITERACY

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze football fan' behavior from a perspective of media literacy levels.

The study features a descriptive and correlational survey method. The study group consists of 300 (47 women and 253 men) fans of Manisaspor which competes in Turkish Football Federation 1. League in 2016/2017 season. The data collection process was carried out by means of the Media and Television Literacy Levels Scale developed by Korkmaz & Yeşil (2011) and The Questionnaire for Measuring Fans' Attitudes and Behavior developed by Koçer (2012). The data were analyzed through One Way Anova tests, Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests for the data meeting normality of distribution assumption and for nonparametric data respectively. Correlation analysis was also conducted to reveal any correlational pattern.

The findings of the study show that the two subscales of media literacy, namely literacy and dependence are significantly correlated with fans' propensity to engage in violent and aggressive behavior, the effects of the team's defeat on the individual, support for the team and provoking factors. Literacy is significantly and negatively correlated with violence and aggression, and the effects of the team's defeat on the individual. It is concluded that media literacy, along with violent and aggressive attitudes of players and fans, has a significant role in developing positive fan behavior. These findings reveal that televising and discussion of sports could create opportunities for sharing of ideas and meaning in attitudes, values and behavior. Sports clubs are recommended to provide their fans with opportunities to create awareness on sports and media literacy issues.

Keywords: Media literacy, violence, football, fan behavior, sports

Giriş

Latince "ortada bulunan" anlamındaki medius sözcüğünden türeyen medya kavramı, İngilizce'deyse tekil medium ve çoğul media sözcüklerine karşılık gelmektedir. Bu kavram, bireylerarası iletişimden farklı olarak uzaktan ilişki kurma odaklı bir anlam

çermektedir (Maigret, 2014). Medya, kullandığı dil ve söylemlerle bireyleri ortak hedeflere yönlendirecek zihinsel anlam haritalarının oluşmasını sağladığı için iktidarların vazgeçilmez bir istek üretim aracı olarak ifade edilmektedir (Talimciler, 2014).

21. Yüzyılda dünya, medya tarafından kontrol edilen, teknolojiye bağımlı bir yaşam sürülen ve gittikçe küreselleşen bir yapı haline dönüşmüştür (Kellner & Share, 2007). Böylece kitle iletişim araçları günümüzde yaşamımızın birçok alanına etki eden ve hayatımızın biçimlenmesinde etkin bir işlev üstlenen bir işleve sahip olmuştur. Bireylerin alışkanlıkları, dünyaya bakış açıları, ilişkilerden ve hayattan beklentileri, başarıları, duyguları, sağlıkları, sorunları ve sorunlara ilişkin çözüm olanakları gibi birçok etmende medyanın etkisi görülmektedir (Potter, 2004).

Bilgiye erişimin bu denli değişikliğe uğraması sonucunda artık gazete, dergi, televizyon, bilgisayar ve internet gibi çeşitli kitle iletişim araçları, okuma-yazma becerisinden daha fazlasını gerektirmektedir. Bu gereksinim medya okuryazarlığı, internet (ağ) okuryazarlığı ve elektronik okuryazarlık gibi kavramların ortaya çıkmasında neden olmuştur (Sevim, 2013; Som ve Kurt, 2012). Bu kavramlardan medya okuryazarlığı kısaca geniş ve değişik iletişim mesajlarına ulaşabilme, analiz edebilme, üretme ve değerlendirme olarak ifade edilmektedir (Aufderheide & Firestone, 1993). İçerik olarak incelendiğinde ise medya okuryazarlığı; televizyon, radyo, gazete, internet ve diğer bilgi iletim kanallarını aktif kullanma, iletilen mesajlardaki bilgiyi analiz edebilme, değerlendirebilme ve iletebilme becerilerini içermektedir (Karaman ve Karataş, 2009). Aufderheide'e (1993) göre ise medya okuryazarlığı; büyük çeşitlilik gösteren formlardaki mesajlara ulaşma, bunları çözümleme, değerlendirme ve iletmeye yeteneği olarak ifade edilmektedir. Hoehsmann & Poyntz'a (2012) göre de, medya okuryazarlığı günlük yaşamımızda medyanın sosyal ve siyasi etkilerini tanımamıza ve bunlarla yakın ilişki kurmamızda etkili bir unsur olarak belirtilmektedir.

Medya, izleyici davranışları üzerindeki etkisini iletişim süresince yoğun ve derin mesajlarla gerçekleştirmektedir (Silverblatt, Miller, Smith & Brown, 2014). Bireyler, medyadaki imgelerden faydalanmak suretiyle içinde yaşadıkları toplumsal gerçekliği ve yaşananları yorumlayabildikleri için medyanın yönlendirmelerinden de etkilenebilmektedirler (Talimciler, 2014).

Geleneksel medya kapsamında 1900'lü yıllara kadar pasif ve alıcı konumunda yer alan futbol taraftarları, yeni medya araçlarının bireysellik vurgusu ile artık medya metinleri üretme imkânına sahip, aktif ve katılımcı bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbol taraftarları üretmiş oldukları medya metinleriyle hem sosyal medya ortamlarında hem de futbolun yapısal unsurlarında bir takım değişim

ve dönüşüme sebep olmuşlardır (Schirato, 2016). Bu değişim ve dönüşüm; taraftar örgütlenmeleri, futbol müsabakalarını izleme ve transfer oluşum süreçleri gibi birçok futbol taraftarlarının davranışlarında ve özünde futbolun birçok yapısal unsurunda etkili olmuştur (Sayan ve Sanje, 2014). Boyle ve Haynes (2009), medyanın spor etkinliklerle ilgili söylemlerin üretilmesinde, yeniden oluşturulmasında ve yayılmasında önemli bir role sahip olduğunu belirtmişlerdir.

Global olarak medya ve taraftarlık ilişkileri 1950’li yıllardan itibaren kurumsallaşmaya başlamış (Wenner, 1998) ve bu durum ülkemizde 1960’lı yıllarla birlikte televizyon ve radyonun toplumsal anlamda artan etkisiyle futbol ve kitle iletişim araçları arasındaki ilişkinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türkiye’de spor özellikle futbol kitlelerin ilgisini üzerinde toplamayı başaran niteliği ile her zaman ön planda olmuştur. Bu ilginin artmasında ise en önemli rolü, kitle iletişim araçları gerçekleştirmektedir. Çünkü sportif etkinliklerin topluma/taraftarlara/izleyicilere ulaşmasında en önemli rol medyaya düşmektedir.

Bu bilgiler ışığında bilgi toplumu olma yolunda spor taraftarlarına medya ve televizyon okuryazarlığı becerilerinin kazandırılmasının önemli bir süreç olduğu söylenebilir. Ancak taraftarların ne düzeyde medya ve televizyon okuryazar olduğunun tespit edilmesi ve bu doğrultuda çalışmalar yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada, medya okuryazarlığı perspektifinden taraftar davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmada betimsel ve ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Betimsel istatistik, örneklemi değişkenler ve değişken kombinasyonları üzerinden sunarken (Tabachnick & Fidel, 2015); İlişkisel tarama modeli ise araştırmacıların iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişki düzeyini ölçmek amacıyla kullandığı modeldir (Cresswell, 2014).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu seçkisiz olmayan örneklem yöntemlerinden uygun örneklem yoluyla seçilen 2016-2017 Türkiye 1. liginde mücadele eden toplam 47 kadın, 253 erkek olmak üzere toplam 300 Manisaspor taraftarından oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Korkmaz ve Yeşil (2011) tarafından geliştirilen “Medya ve Televizyon Okuryazarlık

Düzeyleri Ölçeği”; Koçer (2012) tarafından geliştirilen “Taraftar Tutum ve Davranışları ölçeği” ile araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği: 18 madde ve 2 alt boyuttan (Okuryazarlık ve Bağımlılık) oluşan 5’li likert tipi bir ölçme aracıdır. Okuryazarlık 13 madde, Bağımlılık alt boyutu ise 5 maddeden oluşmaktadır. Güvenirlik katsayılarına ilişkin bulgular Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. *Medya ve Televizyon Okuryazarlık Düzeyleri Ölçeği Güvenirlik katsayıları*

Faktörler	Orijinal çalışma (Korkmaz ve Yeşil, 2011) Güvenirlik (α)	Mevcut araştırma için Güvenirlik (α)
Okuryazarlık	0.91	0.89
Bağımlılık	0.85	0.84

Taraftar Tutum ve Davranışları Ölçeği: Koçer (2012) tarafından geliştirilen ölçme aracı 26 maddeden oluşan 5’li likert tipi bir yapıya sahiptir. Ölçek şiddet ve saldırganlık eğilimi, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörler olmak üzere 4 alt boyuttan meydana gelmektedir. Tablo 2’de Taraftarların tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik ölçme aracının güvenirlik katsayıları verilmiştir.

Tablo 2. *Taraftarların Tutum ve Davranışlarını Belirlemeye yönelik ölçme aracının güvenirlik katsayıları*

Faktörler	Orijinal çalışma (Koçer, 2012) Güvenirlik (α)	Mevcut araştırma için Güvenirlik (α)
Şiddet ve Saldırganlık Eğilimi	0.95	0.97
Takım Yenilgisinin Kişiye Etkileri	0.89	0.84
Takımın Desteklenmesi	0.86	0.86
Taraftarı Tahrik Eden Faktörler	0.85	0.90

Kişisel Bilgi Formu: Bu bölümde katılımcılara yaş, cinsiyet, eğitim durumu, gelir, meslek gibi kişisel bilgilerin yanı sıra, teknolojik araçların kullanımına ilişkin bazı sorular yöneltilmiştir.

Verilerin Analizi

Elde edilen verilerin analizinde SPSS 22 paket programı kullanıldı. Verilerin normalliğinin sınanmasında Skewness ve Kurtosis değerlerine bakıldı. Parametrik verilerin kıyaslanmasında One Way Anova, nonparametrik testlerde ise Mann Whitney U test ve

Kruskal Wallis H testi uygulandı. Ayrıca medya ve televizyon okuryazarlık ölçeği ve taraftarların tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik ölçme aracı alt boyutları arasındaki ilişkilerin tespitinde Pearson Korelasyon analizi kullanıldı. Verilerin istatistiksel gösterimlerinde frekans, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri verildi. Anlamlılık düzeyi 0.05 seviyesinde kurgulandı.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde istatistiksel analizler neticesinde elde edilen bulgulara ilişkin tablo ve yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler

Değişkenler		Sayı	%	Toplam	$\bar{X}$	S	En Az	En Çok
Cinsiyet	Kadın	47	15.7	300				
	Erkek	253	84.3					
Medeni durum	Evli	53	17.7	300				
	Bekâr	247	82.3					
Eğitim durumu	İlköğretim	26	8.7	300				
	Lise	97	32.3					
	Üniversite	151	50.3					
	Lisansüstü	26	8.7					
Bilgisayara sahip olma durumu	Evet	237	79.0	300				
	Hayır	63	21.0					
Akıllı telefona sahip olma durumu	Evet	282	94.0	300				
	Hayır	18	6.0					
Kullanılan sosyal medya araçları	Facebook	106	35.3	300				
	Twitter	21	7.0					
	Instagram	137	45.7					
	Snapchat	20	6.7					
	Diğer	16	5.3					
Depasman maçlarına gitme durumu	Evet	179	59.7	300				
	Hayır	121	40.3					
Lisanslı ürün satın alma durumları	Evet	225	75.0	300				
	Hayır	75	25.0					
Müsabaka izleme ortamı	Tribünde izlerim	161	53.7	300				
	Televizyonda izlerim	120	40.0					
	Diğer	19	6.3					
Taraftarlık düzeyi	Düşük şiddet	63	21	300				
	Orta şiddet	74	24.7					
	Yüksek şiddet	163	54.3					
Okuryazarlık				300	3.33	0.84	1.00	5.00
Bağımlılık				300	2.62	1.07	1.00	5.00
Şiddet ve saldırganlık eğilimi				300	2.50	1.32	1.00	5.00
Takım yenilgisinin kişiye etkileri				300	2.89	1.07	1.00	5.00

Medya Okuryazarlığı Perspektifinden Taraftar Davranışlarının İncelenmesi

Takımın desteklenmesi				300	3.76	1.05	1.00	5.00
Taraftarı tahrik eden faktörler				300	3.61	1.20	1.00	5.00

Tablo 3'te araştırmaya katılan katılımcılara ilişkin kişisel bilgiler, medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik ölçeğin alt boyutlarına ilişkin frekans, yüzde, aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri sunulmuştur.

Katılımcıların % 59.7'si (179) takımlarını desteklemek üzere deplasman maçlarına gittiklerini belirtirken, aynı zamanda katılımcıların büyük bir çoğunluğu destekledikleri takımın müsabakasını tribünden izlediklerini ifade etmişlerdir (% 53.7; 161). Araştırmaya katılan taraftarlar kendilerini yüksek şiddet taraftarlık grubunda gördüklerini belirtmişlerdir (% 54.3; 163). Medya ve televizyon okuryazarlığı, okuryazarlık (3.33 ± 0.84) alt boyutu ortalaması bağımlılık (2.62 ± 1.07) alt boyutundan yüksek tespit edilmiştir.

Tablo 4. Eğitim durumuna göre medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları

	Gruplar	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kay.	KT	Sd	KO	F	p	Fark grup
Okuryazarlık	1.İlköğretim	26	3.11	1.00	Grup arası Grup içi Toplam	11.95	3	3.98	5.97	0.00	3 - 2
	2.Lise	97	3.09	0.88		197.67	296	0.67			
	3.Üniversite	151	3.49	0.75		209.62	299				
	4.Lisansüstü	26	3.55	0.73							
Bağımlılık	1.İlköğretim	26	2.60	1.04	Grup arası Grup içi Toplam	1.93	3	0.64	0.55	0.64	
	2.Lise	97	2.51	1.00		343.16	296	1.16			
	3.Üniversite	151	2.69	1.12		345.09	299				
	4.Lisansüstü	26	2.67	1.13							
Şiddet ve saldırganlık eğilimi	1.İlköğretim	26	2.70	1.25	Grup arası Grup içi Toplam	19.48	3	6.49	3.82	0.01	2 - 3
	2.Lise	97	2.72	1.26		502.98	296	1.70			
	3.Üniversite	151	2.26	1.26		522.47	299				
	4.Lisansüstü	26	2.93	1.70							
Takım yenilgisinin kişiye etkileri	1.İlköğretim	26	3.00	0.92	Grup arası Grup içi Toplam	32.63	3	10.87	10.42	0.00	2 - 3
	2.Lise	97	3.34	0.94		309.10	296	1.04			
	3.Üniversite	151	2.61	1.08		341.74	299				
	4.Lisansüstü	26	2.76	1.04							
Takımın desteklenmesi	1.İlköğretim	26	4.06	0.93	Grup arası Grup içi Toplam	32.82	3	10.94	10.96	0.00	1 - 3 2 - 3
	2.Lise	97	4.18	0.92		295.35	296	1,00			
	3.Üniversite	151	3.46	1.08		328.17	299				
	4.Lisansüstü	26	3.71	0.83							
Taraftarı tahrik eden faktörler	1.İlköğretim	26	4.02	1,07	Grup arası Grup içi Toplam	33.76	3	11.25	8.44	0.00	1 - 3 2 - 3
	2.Lise	97	4.01	1,02		394.74	296	1.33			
	3.Üniversite	151	3.31	1,22		428.49	299				
	4.Lisansüstü	26	3.44	1,32							

Analiz sonuçları, okuryazarlık düzeylerinin eğitim durumu değişkeni bakımından anlamlı bir farkın olduğunu göstermektedir, $F_{(3, 296)}=5.97$, $p<.05$. Üniversite düzeyinden mezun olan katılımcıların medya okuryazarlık düzeyleri lise düzeyine göre yüksek tespit edilmiştir.

Eğitim durumu ile taraftarların tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik ölçeğin alt boyutlarından şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında $F_{(3, 296)}=3.82$, $p<.05$ düzeyinde anlamlı farklılık tespit edilmiştir. Eğitim düzeyi yükseldikçe taraftarın şiddet ve saldırganlık eğilimi azalmaktadır. Takım yenilgisinin kişiye etkilerinin eğitim durumuna bağlı olarak anlamlı bir şekilde değiştiği görülmektedir. $F_{(3, 296)}=10.42$, $p<.05$. Takımın desteklenmesi boyutu ile eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı farklılık tespit edilmiştir $F_{(3, 296)}=10.96$, $p<.05$. Eğitim düzeyi arttıkça taraftarların takımlarına olan desteklerinin azaldığı görülmüştür. Farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Games-Howell (homojen olmayan gruplarda) ve Tukey test sonuçlarına göre İlköğretim düzeyinde ($\bar{x} = 4.06$) ve lise düzeyinde ($\bar{x} = 4.18$) yüksek tespit edilirken üniversite düzeyinde ise ($\bar{x} = 3.46$) olarak ilköğretim ve lise düzeyine göre düşük ortalama tespit edilmiştir.

Ayrıca taraftarı tahrik eden faktörler alt boyutunun eğitim düzeyine göre anlamlı bir biçimde farklılaştığı görülmüştür $F_{(3, 296)}=8.44$, $p<.05$. Eğitim düzeyi düştükçe taraftar tahrik ortalamaları da artış göstermektedir.

Tablo 5. Müsabaka izleme ortamına göre medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin ANOVA testi sonuçları

	Gruplar	N	$\bar{X}$	S	Varyansın Kay.	KT	Sd	KO	F	p	Fark grup
Okuryazarlık	1.Tribünden	161	3.20	0.87	Grup arası	6.26	2	3.13 0.68	4.57	0.01	2 - 1
	2.TV den	120	3.50	0.73	Grup içi	203.35	297				
	3.Diğer	19	3.30	1.00	Toplam	209.62	299				
Bağımlılık	1.Tribünden	161	2.68	1.07	Grup arası	5.91	2	2.95 1.14	2.59	0.08	
	2.TV den	120	2.62	1.06	Grup içi	339.18	297				
	3.Diğer	19	2.09	1.07	Toplam	345.09	299				
Şiddet ve saldırganlık eğilimi	1.Tribünden	161	3.06	1.37	Grup arası	106.61	2	53.30 1.40	38.07	0.00	1 - 2 1 - 3
	2.TV den	120	1.85	0.93	Grup içi	415.86	297				
	3.Diğer	19	1.94	0.85	Toplam	522.47	299				
Takım yenilgisinin kişiye etkileri	1.Tribünden	161	3.36	0.92	Grup arası	78.10	2	39.05 0.89	43.99	0.00	1 - 2 1 - 3
	2.TV den	120	2.37	0.98	Grup içi	263.63	297				
	3.Diğer	19	2.17	0.93	Toplam	341.74	299				
Takımın desteklenmesi	1.Tribünden	161	4.12	0.90	Grup arası	47.80	2	23.90 0.94	25.32	0.00	1 - 2 1 - 3
	2.TV den	120	3.42	1.01	Grup içi	280.37	297				
	3.Diğer	19	2.94	1.22	Toplam	328.17	299				
Taraftarı tahrik eden faktörler	1.Tribünden	161	4.11	0.97	Grup arası	86.29	2	43.14 1.15	37.44	0.00	1 - 2 1 - 3
	2.TV den	120	3.07	1.15	Grup içi	342.21	297				
	3.Diğer	19	2.83	1.36	Toplam	428.49	299				

Analiz sonuçları incelendiğinde, taraftarların okuryazarlık düzeyleri arasında müsabaka izleme ortamı bakımından anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir $F_{(2, 297)}=4.57$, $p<.05$. Diğer bir ifadeyle okuryazarlık düzeyleri müsabaka izleme ortamına göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Müsabaka izleme ortamları arasından televizyondan izleme ortalamaları ($\bar{X}=3.50$), tribünden ($\bar{X}=3.20$), ve diğer ortamlardan ($\bar{X}=3.30$) daha yüksek tespit edilmiştir.

Taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin ANOVA testi sonuçlarına bakıldığında, şiddet ve saldırganlık eğilimleri, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörlerin müsabaka izleme ortamı bakımından anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

Bireylerin şiddet ve saldırganlık eğilimleri $F_{(2, 297)}=38.07$, $p<.05$, takım yenilgisinin kişiye etkileri $F_{(2, 297)}=43.99$, $p<.05$, takımın desteklenmesi $F_{(2, 297)}=25.32$, $p<.05$ ve taraftarı tahrik eden faktörler $F_{(2, 297)}=37.44$, $p<.05$ alt boyutlarında müsabakaları tribünden izleyenlerin ortalamaları, televizyon ve diğer ortamdan takip edenlere göre yüksek tespit edilmiştir.

Tablo 6 da taraftarlık düzeyine göre medya ve televizyon okuryazarlığı ile taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarından aldıkları puanların Kruskal Wallis H testi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 6. Taraftarlık düzeyine göre medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları

	Gruplar	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark grup
Okuryazarlık	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	157.86 150.57 147.62	2	0.63	0.73	-
Bağımlılık	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	133.29 152.80 156.11	2	3.23	0.20	-
Şiddet ve saldırganlık eğilimi	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	107.67 119.80 180.99	2	45.17	0.00	3 - 1 3 - 2
Takım yenilgisinin kişiye etkileri	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	95.33 118.93 186.15	2	63.03	0.00	3 - 1 3 - 2
Takımın desteklenmesi	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	94.53 130.70 181.12	2	50.93	0.00	2 - 1 3 - 1 3 - 2
Taraftarı tahrik eden faktörler	1.Düşük Şiddet 2.Orta Şiddet 3.Yüksek Şiddet	63 74 163	95.17 122.76 184.48	2	59.00	0.00	2 - 1 3 - 1 3 - 2

Taraftarların, taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları incelendiğinde şiddet ve saldırganlık eğilimleri ($\chi^2=45.12$, $p<.05$), takım yenilgisinin kişiye etkileri ($\chi^2=65.03$, $p<.05$), takımın desteklenmesi ($\chi^2=50.93$, $p<.05$), ve taraftarı tahrik eden faktörler ($\chi^2=59.00$, $p<.05$), alt boyutlarının taraftarlık düzeyine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Taraftarlık düzeyi arttıkça bireylerin şiddet ve saldırganlık eğilimleri, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörlerin düzeyinde de artış gözlemlendiği söylenebilir.

Tablo 7. Medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin Korelasyon testi sonuçları (Pearson Korelasyon)

Değişkenler		1	2	3	4	5	6
1- Okuryazarlık	r	1					
2- Bağımlılık	r	0.19**	1				
3- Şiddet ve saldırganlık eğilimi	r	-0.29**	0.18**	1			
4- Takım yenilgisinin kişiye etkileri	r	-0.16**	0.23**	0.65**	1		
5- Takımın desteklenmesi	r	-0.05	-0.02	0.20**	0.46**	1	
6- Taraftarı tahrik eden faktörler	r	-0.07	0.13*	0.49**	0.65**	0.64**	1

Tablo 7 incelendiğinde, taraftarların medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ölçeği okuryazarlık alt boyutu ile bağımlılık arasında pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı ilişki tespit edilirken ($r=0.19$, $p<.05$); Okuryazarlık boyutu ile şiddet ve saldırganlık eğilimi ($r=-0.29$, $p<.05$) ve takım yenilgisinin kişiye etkileri ($r=-0.16$, $p<.05$) arasında negatif yönde düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Taraftarların okuryazarlık düzeyleri arttıkça bağımlılıklarında arttığı söylenebilir. Ayrıca okuryazarlık düzeyleri arttıkça taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin azaldığı ifade edilebilir.

Şiddet ve saldırganlık eğilimi alt boyutu ile bağımlılık arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.18$, $p<.05$); takım yenilginin kişiye etkileri ile bağımlılık arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.23$, $p<.05$); takım yenilginin kişiye etkileri alt boyutuyla şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0.65$, $p<.05$) ilişki tespit edilmiştir. Medya bağımlılığı yüksek olan

bireylerin şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin de fazla olduğu, ayrıca taraftarların takımlarının yenilmesi durumunda taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin de artabileceği söylenebilir.

Takımın desteklenmesi ile şiddet ve saldırganlık eğilimi arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.20$, $p<.05$) ve takım yenilgisinin kişiye etkileri arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0.46$, $p<.05$) korelasyon tespit edilmiştir. Taraftarların takımlarına olan bağlılıklarının taraftarlar üzerinde şiddet ve saldırganlığa yol açabileceği ifade edilebilir.

Taraftarı tahrik eden faktörler ile bağımlılık arasında pozitif yönde düşük düzeyde ($r=0.13$, $p<.05$); taraftarı tahrik eden faktörler ile şiddet arasında pozitif yönde orta düzeyde ($r=0.49$, $p<.05$) ve taraftarı tahrik eden faktörler ile takım yenilgisinin kişiye etkileri ($r=0.65$, $p<.05$) ve taraftarın desteklenmesi arasında pozitif yönde yüksek düzeyde ($r=0.64$, $p<.05$) ilişki tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte bilgi ve iletişim araçlarında da hızlı bir değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. Bu değişim ve dönüşüm, bilgi toplumu olma yolunda bireylerin medya okuryazarlığı becerilerinin arttırılması açısından önem taşımaktadır. Bireylerde, gelişen teknoloji ve teknolojik araçlar sayesinde olumlu veya olumsuz bir takım davranış değişiklikleri yaşanabilmektedir. Bu durum uluslararası bir etkiye sahip olan sportif etkinliklerin bilinçli bir şekilde takip edilmesinde ve spor sahalarında ortaya çıkan taraftar tutum ve davranışlarının olumlu bir şekle dönüşmesinde de önemli bir role sahiptir.

Medya okuryazarlığı perspektifinden taraftar tutum ve davranışlarının incelenmesi amacıyla yapılan araştırmaya 300 (47 Kadın, 243 Erkek) Manisaspur taraftarı katılmıştır. Taraftarların % 60'ının lisans ve lisansüstü eğitime sahip oldukları tespit edilmiştir. Literatürde yapılan araştırmalar taraftarlık ve eğitim düzeyi arasında ters orantı olduğu yönündedir (Bilir ve Sangün, 2014; Demir ve Talimciler, 2015; Polat ve Sönmezoglu, 2016). Benzer şekilde Kurtçin'in (2006) yapmış olduğu araştırmada da taraftarların eğitim düzeylerinin yüksek olduğu bununla birlikte şiddet eğilimlerinin ise düşük olduğu belirtilmiştir.

Katılımcıların %79'u bilgisayara sahip olduklarını belirtirken; % 94'ü ise akıllı telefona sahip olduklarını belirtmişlerdir. Taraftarların kişisel özellikleri dikkate alındığında, taraftar gruplarının heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kullandıkları iletişim

araçları gibi faktörler incelendiğinde aynı özellikleri taşımayan bireylerin bir araya geldikleri ifade edilebilir.

Taraftarların kullandıkları sosyal ağlar incelendiğinde Instagram (%45.7) ve Facebook (%35.3) kullanımının taraftarlar arasında yaygın olduğu görülmüştür. Demir ve Talimciler (2015), tarafından yapılan araştırmada taraftarlar tarafından en sık takip edilen sosyal ağın facebook (% 95.2) olduğu ifade edilmiştir. Mevcut araştırma ve alanyazın araştırmalarında sosyal ağların taraftar kitleleri tarafından yaygın kullanıma sahip olduğu söylenebilir.

Taraftarların % 59.7 si deplasman maçlarına gittikleri, %75'inin ise taraftarı oldukları takımın lisanslı ürününü satın aldıkları tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalarda taraftarlardan beklenen tuttıkları takımın lisanslı ürününü almak ve bu şekilde takımlarına destek vermek olarak belirtilmiştir (Demir ve Talimciler, 2015).

Taraftarların müsabaka izleme ortamları incelendiğinde taraftarların %53.7'si müsabakaları tribünden, % 40'ının ise televizyondan izledikleri tespit edilmiştir. Bu durum taraftarlık düzeyi ile yakından ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Araştırmaya katılan taraftarların, taraftarlık düzeyleri yüksek olarak tespit edilmiştir (163; %54.3). Ayrıca Türksoy, Çiçek ve Bayansalduz (2003) yaptıkları araştırmada taraftarların %90'ının müsabakaları televizyondan izlemekten hoşlandıklarını tespit etmişlerdir. Televizyon, günlük yaşamımıza ait değerlerin ve rol kalıpların oluşturulmasında, geniş kitlelere iletilmesinde etkili bir unsurdur. Bu unsur sunduğu görsel seyir zevkiyle milyonlarca bireyi ekrana bağlayabilmektedir (Talimciler, 2014). Özetle demografik değişkenler olarak tanımlanabilecek çeşitli değişkenlerin (Eğitim durumu, taraftarlık düzeyi, teknolojik araçların kullanım durumları vb..) taraftarların tutum ve davranışları üzerinde önemli etkileri olduğu söylenebilir. Bulgu (2005) yapmış olduğu araştırmada taraftar tutum ve davranışları üzerinde alt kültürün önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Eğitim durumuna ilişkin Anova sonuçları incelendiğinde okuryazarlık alt boyutunda anlamlı farklılık gözlemlenmiştir. Taraftarların eğitim düzeyi arttıkça okuryazarlık düzeyinin de yükseldiği söylenebilir. Taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimlerinin, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörlerin eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Eğitim düzeyi arttıkça taraftarların şiddet ve saldırganlık eğilimleri, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörlerin azaldığı ifade edilebilir. Benzer şekilde Koçer (2012)'in yapmış olduğu araştırma bulguları mevcut araştırmayı destekler niteliktedir.

Taraftarlık düzeyine göre medya ve televizyon okuryazarlığı ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları incelendiğinde okuryazarlık ve bağımlılık değişkenlerinin yüksek taraftarlık düzeyine sahip bireylerde anlamlı olmamasına karşın düşük olduğu tespit edilmiştir. Taraftarlık düzeyine göre taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis H testi sonuçları incelendiğinde taraftarlık düzeyi arttıkça bireylerin şiddet ve saldırganlık eğilimleri, takım yenilgisinin kişiye etkileri, takımın desteklenmesi ve taraftarı tahrik eden faktörlerin düzeyinde de artış gözlemlendiği söylenebilir. Taraftarların takımlarına olan bağlılıkları ve takıma özdeşleşmeleri şiddete sebep olan etmen olarak gösterilebilir. Benzer şekilde Polat ve Sönmezoğlu (2016)'nın yapmış oldukları araştırmada taraftarlık düzeyinin şiddete sebep olan faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir.

Medya ve televizyon okuryazarlığı ve taraftar tutum ve davranışları ölçeği alt boyutlarına ilişkin Korelasyon testi sonuçları incelendiğinde medya okuryazarlık alt boyutları ile taraftar tutum ve davranışları alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Taraftarların okuryazarlık düzeyleri arttıkça tutum ve davranışlarda azalmalar olduğu söylenebilir. Ayrıca taraftarların tutum ve davranışları alt boyutları arasındaki korelasyon sonuçlarına bakıldığında alt boyutlar arasında pozitif yönde düşük ve orta düzey ilişkiler olduğu görülmektedir. Taraftar grupları genellikle takımları hakkında bilgilendirici veya eğitici haberi ya da yorumları takip etme eğilimindedir. Bu sebeple takımların takip edilmesinde taraftarların yönlendirilmesinde kitle iletişim araçlarına önemli görevler düşmektedir. Özellikle medyanın taraftar tutum ve davranışlarını yönlendirmede olumlu-olumsuz önemli işlevleri olduğu düşünüldüğünde medya okuryazarlığının önemli bir kat daha ortaya çıkmaktadır. Kitle iletişim araçlarında ortaya çıkan değişimler taraftarlık kültürünün değişmesinde önemli role sahiptir.

Sonuç olarak, bilgi ve iletişim teknolojisinde yaşanan değişim ve dönüşüm taraftar profillerinin de değişimine sebep olmaya başlamıştır. Taraftarların olumlu davranış içerisinde bulunmalarında sporcu ve taraftarların şiddet ve saldırganlıkla ilgili tutumlarının yanı sıra medya okuryazarlık algılarının da önemli bir etkisi olduğu ifade edilebilir. Bu sonuçlar, sporla ilgili görüntüleme ve tartışmanın, tutum, değer ve davranışlarda anlam ve düşünceleri paylaşma fırsatı oluşturabileceğini göstermektedir. Bu açıdan spor kulüplerinin taraftarlarına, spor ve medya okuryazarlığı konularında farkındalık yaratmaları için imkânlar sunmaları önerilmektedir. Mevcut araştırmanın sporda medya davranışlarının etkilerinin incelenmesine yönelik kapsamlı araştırmalara örnek teşkil etmesi bakımından önemli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- AUFDERHEIDE, Patricia. & FIRESTONE, Charles. (1993). *Media literacy: A report of the national leadership conference on media literacy*. Queenstown, MD: Aspen Institute.
- AUFDERHEIDE, Patricia. (1993). *National leadership conference on media literacy*, Conference report, Washington, DC: Aspen Institute.
- BİLİR, Pervin. ve SANGÜN, Levent. (2014), Adana Demirspor ve Adanaspor futbol taraftarlarının şiddet eğilimleri, *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 5(1): 56-65.
- BOYLE, Raymond. & HAYNES, Richard. (2009). *Power play: Sport, the media and popular culture*. Edinburgh University Press.
- BULGU, Nefise. (2005). Sporda şiddet ve alt-kültür. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4): 229 – 250.
- CRESWELL, Jonh. W. (2014). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*, enhanced pearson e-text with loose-leaf version--access card package. Pearson Education, Inc
- DEMİR, Müge ve TALİMCİLER, Ahmet. (2015). Şiddet, şike ve medya kıskacında futbol ve taraftarlık. Konya: Literatür academia.
- HOECHSMANN, Michael., and POYNTZ, Stuart. R. (2012). *Media literacies: A critical introduction*. John Wiley & Sons.
- KARAMAN, M. Kemal. ve KARATAŞ, Adem. (2009). Öğretmen adaylarının medya okuryazarlık düzeyleri. *İlköğretim Online*, 8(3), 798-808.
- KELLNER, Douglas., & SHARE, Jeff. (2007). Critical media literacy, democracy and the reconstruction of education. In D. Macedo, & S. R. Steinberg (Eds.), *Media literacy: A reader* (pp. 3-23). New York: Peter Lang.
- KOÇER, Mustafa. (2012). Futbol derneklerine üye olan taraftarların şiddet ve holiganizm eğilimlerinin belirlenmesi: Kayseri Örneği. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 32:1, 111-135.
- KORKMAZ, Özgen. ve YEŞİL, Rüştü. (2011). Medya ve televizyon okuryazarlık düzeyleri ölçeği geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(2), 110-126.
- KURTİÇ, Nedim. (2006). Futbol seyircisini saldırganlığa iten psiko-sosyal nedenler (Sakarya il örneği). *Yüksek Lisans Tezi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği, Sakarya.
- MAIGRET, Eric. (2014). *Medya ve iletişim sosyolojisi*. (H. Yücel, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- POLAT, Ercan., & SÖNMEZOĞLU, Uğur. (2016). Futbol taraftarlarını şiddete yönelten faktörlerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal*

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16, 1:471-489.
- POTTER, W. James. (2001). *Media literacy*. California: Sage.
- SAYAN, Anıl., ve SANJE, Gresi. (2014). Çevrimiçi sosyal medya, taraftar ve transfer ilişkisi. Volkan Ekin (Ed.), *Türkiye’de Spor ve Medya içinde* (s. 13). İstanbul: Köprü.
- SCHIRATO, T. (2016). Digital media, fantasy sport and the transformation of the contemporary field of sport. *Communication Research and Practice*, 2(4), 496-505.
- SEVİM, Fatime. (2013). Medya okuryazarlığı, toplumsal cinsiyet ve kadının medyada temsili. Yüksek lisans tezi. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SILVERBLATT, Art., Miller, Donald. C., Smith, Julie., & Brown, Nikole. (2014). *Media Literacy: Keys to Interpreting Media Messages: Keys to Interpreting Media Messages*. ABC-CLIO.
- SOM, Seçil. ve KURT, A. Aşkim. (2012). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri eğitimi bölümü öğrencilerinin medya okuryazarlık düzeyleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 2 (1), 104-119.
- TABACHNICK, Barbara. G., & FIDELL, Linda. S. (2015). Çok değişkenli istatistiklerin kullanımı. *Çev. Ed. M. Baloğlu, Ankara: Nobel Yayınevi*.
- TALİMCİLER, Ahmet. (2014). *Türkiye’de futbol fanatizmi ve medya ilişkisi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- TÜRKSOY, Ayşe., ÇİÇEK, Maksut., ve BAYANSALDUZ, Mehmet. (2003). Üç büyük kulüp futbol taraftarının sosyal kimlikleri ve şiddete bakış açıları. *İstanbul Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 11;3:94-99.
- WENNER, Lawrence. A. (1998). *Mediasport*. London: Routledge.